

Thank you for smoking

Munläder och retorik är tobakslobbyisten Nick Naylor's raffinerade verktyg. Han ser inga begränsningar när han försvarar den personliga friheten i ett enligt honom allt mer överbeskyddande samhälle. Bra eller dåligt? Det är ovidkommande i den värld där de vassaste strategierna kapar åt sig marknadsandelar och politiska poäng.

En absurd svart satir som med humor ställer allvarliga frågor om maktens öppna och dolda strukturer.

Rekommenderad från åk 9

EN FILMHANDLEDNING AV
LOUISE LAGERSTRÖM

Handling

Nick Naylor är talesman för The Academy of Tobacco Studies (ATS). Ett lobbyorgan instiftat av tobaksindustrin med syfte att framhäva forskning som visar på rökningens ofarlighet. Med charm och slipad retorik försvarar han rätten att röka sig till cancer i tv-show efter tv-show.

Varje vecka deltar han i informella möten med klubben Merchants of Death, the M.O.D.-squad. De tre lobbyisterna, Nick från tobaks-, Bobby från vapen- och Polly från alkoholindustrin, övertrumfar varandras strategier när det gäller att ta död på det amerikanska folket med sina respektive produkter.

ATS, tobaksindustrin och inte minst Nick har en ihärdig fiende i Ortolan Finistirre, en demokratisk senator från Vermont, som gjort rökningen till sin svurne fiende och som lobbyar för att dödskallemärkning skall bli obligatoriskt på cigarettpaketet.

Anfall är bästa försvar anser Nick och hans chef, stridspit-

ten BR, som lägger in stöten på flera fronter. Med välsignelse och pengar från en av tobaksmogulerna, ”The Captain”, tänker man spendera 50 miljoner dollar på en antirökkampanj riktad till ungdomar. Den får självfallet inte bli för lyckad och man satsar samtidigt på en motoffensiv för att få tillbaka ”the sex in the cigarettes”.

Efter att ha sett en sekvens från Sands of Iwo Jima där John Wayne njutningsfullt tar ett sista bloss innan han tas av daga av japanerna inser Nick att svaret finns i Hollywood. I Los Angeles möter han megaproducenten och produktplace-rarkungen Jeff Megall som menar att en romantisering av rökandet i en samtida film kan vara politiskt inkorrekt. Men vi har ju alltid framtiden. Tänk en science-fiction i rymdmiljö med en bolmande Brad Pitt och en naken Catherine Zeta-Jones lustfyllt puffandes rökringar. I kombination med lanseringen av en specialdesignad cigarett tror dom sig ha ett vinnande koncept.

Samtidigt försöker frånskilde Nick vara en bra far och förebild för sonen Joey. Nick genomför (en inte helt lyckad) smyglobbying i Joeys skolklass, många långa hemlektioner i retorik och konsten att argumentera, samt tar med honom på affärsresor där han får se en värld de flesta inte vet existerar. Vid ett besök hos den forne ”Marlboro-mannen” Lorne Lutch, numera en lungsjuk enstöring, blir Joey vittne till Nicks skrupellösa men framgångsrika metod att tysta den hatiska men barskrapade cigarettikonen.

Under en direktsänd tv-debatt där Finistierre inbjuder Nick att närvara vid senatens förhör om den nya cigarettmärkningen hotas den fortsatt förnöjsamme Nick till livet av en anonym tittare. Strax därpå kidnappas han och hans kropp täcks med nikotinplåster, något som skulle ha dödat vem som helst utom just en storrökare som Nick. Paradoxalt nog räddas han alltså av sin last men om han tar en enda cigg till kommer det att kosta honom livet.

Händelsen kunde kanske ha gjort honom till en hjälte om inte en ung ambitiös kvinnlig journalist både förfört och lyckats lirka ur honom alla hans professionella hemligheter och dessutom publicerat dem på The Washington Probes förstasida; The MOD-squad, mutan, försöken att få sonen att följa i hans fotspår och de långt framskridna filmplanerna. Allt bidrar till en bild av ett cyniskt monster som inte ens ATS kan ”ha ombord”.

Nick får sparken men ställer ändå upp i senatens förhör. Visst, han medger att tobak kan döda. Men det behövs inga bilder på cigarettpaketet för att övertyga folk om något de redan vet. Han konfronterar och provocerar Finistierre inte bara genom att åberopa varningssymboler på både flygplan och bilar, utan anklagar honom också för att han, som företrädare för bland annat cheddarost från hemstaten Vermont, borde stå till svars för ett av de största hoten mot den amerikanska folkhälsan, kolesteroleet.

Nick betonar också lärarnas och framför allt föräldrarnas ansvar som danande och förebilder för barnen. Han är dock så konsekvent i sin liberala hållning att han gladeligen skulle köpa sin sons första paket cigarett om denne så önskade på sin 18-årsdag. Finistierre är svarslös.

Omtanken om Joey får Nick att ändå tacka nej till BR:s erbjudande om att bilda akademien igen och han väljer istället att öppna eget inom branschen ”relationsstrategi”. Med ny energi slänger han sig in i sin nya mission. Att övertyga omgivningen att det absolut inte finns något samband mellan användandet av mobiltelefoner och hjärntumörer. ”Alla har sin talang”.

Lobbying

”Jag har betalt för att tala”. Så sammanfattar Nick sitt yrke för Joeys klasskamrater. Egentligen har både han och hans fiender en betydligt mer krass bild av vad hans välartikulerade svada syftar till. Han jämför sig med Djingis Kahn och Attila. Han skryter och försöker bräcka sina konkurrenter i MOD och deklamerar nyktert att han företräder en bransch som tar livet av 1.200 människor dagligen. Nicks jobb är att vara avskydd och föraktfullt kallad massmördare, blodsgare, hallick eller ”yuppie-Mefistofeles”.

Thank you for smoking handlar inte bara om mekanismerna hos tobakslobbyen utan också om lobbyindustrin i ett större perspektiv. En tur bakom kulisserna till en värld som har ett stort inflytande på även på vår egen vardag. I USA är lobbyismen en enorm politisk och ekonomisk kraft med inflytande inom de flesta samhällsområden. Inrikes- såväl som utrikespolitiskt.

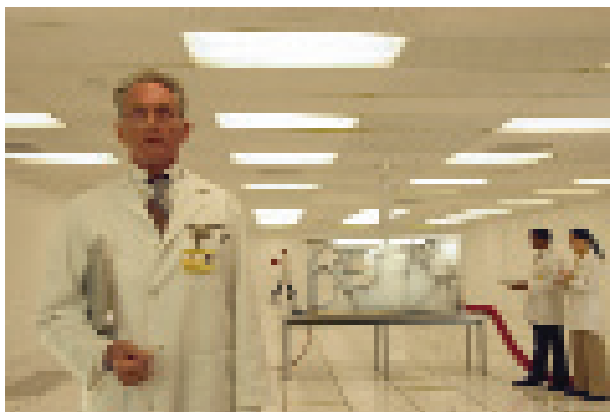
Lobbyister eller ”spin doctors” får en allt större makt i takt med informationssamhällets utbredning och blir samtidigt svårare för både gemene man och politiker att genomskåda. De verkar inom de flesta områden. Vapen, alkohol, rökning, data, byggindustrin, mat, medicin, religion, miljörörelsen etc. Alltså långt ifrån enkom kommersiella intressen.

Lobbyister kan bidra till att uppmärksamma och informera politiker om åsidosatta områden och frågor som annars inte skulle synas. Men man kan självfallet också vilsleda genom ett ensidigt och subjektivt budskap. I filmen har exempelvis den influgne tyske professorn inte funnit något som helst samband mellan tobaksrök och cancer. Med ekonomiskt mäktiga konglomerat som tobaksindustrin och mobiltelefonindustrin är det rimligt att anta att presumtiva nackdelar och hälsorisker tonas ner, menar man i filmen. Det hela framstår som ett cyniskt spel där ekonomiska vinster och politiska fördelar överskuggar all moral och etisk hänsyn.

- Vad vet ni om lobbying? Är det något ni reflekterar över i er vardag? Är man medveten om vilka krafter som kan ligga bakom politiska beslut? Vill man veta? Vilka fördelar kan finnas med lobbying?
- Metoderna och strategierna är ofta hemliga. Hur genomkådar man lobbyism? Politiska grupper eller företag som lanserar nya produkter använder allt oftare personliga kontakter som en väg att skapa förståelse och goodwill. Snart har du kanske lobbyisterna bland dina egna vänner. Fundera vidare över bra och mindre bra sätt att skapa en opinion.

I USA är inrikespolitik och i synnerhet personvalskampanjer intimt förknippade med lobbying och ekonomiska bidrag. Där finns en mer utvecklad lobbykultur och den är kanske även en samhälleligt mer accepterad företeelse. I Sverige uppmärksammas lobbyism dock mer och mer. Som då svenska tv-nyheter ”avslöjade” att många riksdagsledamöter i sina motioner kopierar olika intresseorganisationers material och framför det som sitt eget.

Regissören Jason Reitman har i intervjuer sagt att en av de händelser som influerat honom är Abramoffskandalen. En enorm härva av mutanklagelser anförda av en megalobbyist med förgreningar inom det republikanska partiet. I flera decennier har Jack Abramoff utövat påtryckningar, manipulerat ekonomiska bidrag och mutat politiker. Hans inflytande har gällt så skilda områden som tobaksindustrin, gerillaverksamhet i Nicaragua och filmproduktioner.

Nick menar att han företräder de rättslösa. Precis som en barnamördare har rätt till ett försvar i domstolen har också multinationella företag det. Hur tveksam etik eller hur diskutabla produktionsmetoder de än har. Filmen driver både ironin och metaforiken långt här. I någon mening är det ett logiskt resonemang men vad vi kan fråga oss är hur resurs- eller maktlösa de är i en jämförelse med sina eventuella motparter.

• I förlängningen är alltså *Thank you for smoking* en film om vem som har makten: folket, politikerna eller lobbyisterna? Hur blir tilltron till politikerna om lobbyisternas inflytande växer? Utgör lobbyisterna ett hot mot demokratin om de växer sig alltför starka?

• ”Om du argumenterar rätt kan du aldrig ha fel”, menar Nick. Vidare påpekar han att en ”flexibel moral” underlättar i det här jobbet. Vad medför denna kapprustning i argument?

• Att påverka politiker ingår i det demokratiska systemet. Många medborgare känner dock att de inte har något inflytande. Fundera och diskutera vad ni själva kan göra för att påverka. Har ni försökt? Hur gick det till? Vet ni hur ni kan gå till väga?

Individens eller samhällets ansvar?

Nicks hållning är att den personliga friheten kommer före allt, en ultraliberal inställning som präglar alla hans resonemang. Det står varje individ fritt att välja utifrån sina egna erfarenheter. Det må gälla glassorter eller cigarettmärken. Mot honom ställs senator Finistirre som propsar på information angående rökningens faror. Något Nick menar är överflödigt. Varför informera om något alla redan känner till?

Förhållandet till sonen problematiserar även de vuxnas ansvar och inflytande som förebilder för nästa generation. På besök i skolan uppmanar Nick eleverna att ifrågasätta auktoriteter, även föräldrarna. Är din mamma expert? Är hon doktor?, frågar han en flicka som menar att hennes mamma sagt att rökning är farligt.

I *Thank you for smoking* ställs individens fria val mot samhällets ansvar för sina medborgare och där Nick representerar liberalismens ytterlighet. Enligt honom är det upp till föräldrar och samhälle att utbilda och informera och sedan bör den myndiga personen själv göra sina val baserat på dessa grunder. Samhället bör inte lägga sig i.

• Fundera över hans argumentation. Håller ni med om hans sätt att resonera? Hur mycket ansvar har individen och vad bör samhället i sin tur ha det yttersta ansvaret för? Finns det en risk att samhället i stället blir överbeskyddande och att individen inte lär sig att ta ansvar om man har varningstexter för allt?

”Guns should be treated with respect”, säger vapenlobbyisten när Joey kastar lystna blickar på ett litet handeldvapen. ”You’d make a great father”, berömmar Nick honom helt i linje med den cynisk/ironiska tonen i filmen. Men repliken pekar på ett stort problem när det gäller vissa intressegruppers ovilja att se samband mellan sina produkter (vapen, alkohol eller tobak exempelvis) och risken att barn kan komma till skada. Har man ett vapen hemma finns alltid risken att det kommer att användas.

• Diskutera hur ni ser på föräldrans ansvar och vuxna som förebilder. Hur lär man sina barn goda moraliska och etiska värderingar samtidigt som man låter de utvecklas till kritisk tänkande individer? Ligger ansvaret på föräldrar, hos lärare eller skola?

En symbol för frihet

Inte en enda cigarett, förutom John Waynes och ”The Captains” otända cigarr, figurerar i *Thank you for smoking*. Filmen använder sig av rökning som ett exempel på dilemmat kring personligt val eller samhällsansvar. Cigaretten har också i ett historiskt perspektiv varit en frihetssymbol. Nick nämner det andra världskriget. Cigaretter (tillsammans med nylonstrumpor och tuggummi) var eftertraktade gåvor när Europa befriades från nazisterna och när Berlinmuren föll gick vitklädda cowboyflickor runt och delade ut cigaretter som demokratin gåva till östsidan (en företeelse som snart döptes till death squads av östberlinarna). ”The Captain”

talat nostalgiskt om hur han dödade kineser i Koreakriget på 50-talet men att de nu i kapitalismens kölvatten blivit hans bästa kunder.

Filmindustrin var under 30- och 40-talen cigarettens främsta skyltfönster. Det var otänkbart att inte en filmstjärna skulle röka och kärleksaffären (på duken och utanför) mellan Humphrey Bogart och Laureen Bacall nämns i filmen som en blockbuster också för tobaksindustrin. På 60- och 70-talet blev cigarettens också förknippad med fräschhet, vildmarksliv och hälsa. Inte minst i kampanjerna med ”The Marlboro Man”. Cigaretter är coola, tillgängliga och beroendeframkallade, säger Nicks chef. ”Jobbet är nästan redan gjort för oss.”

- Vad symboliserar cigarettens och rökning för unga idag? Finns det någon marknadsföring som skulle kunna tilltala den unga generationen eller är man upplyst om tobakens risker? Struntar man i farorna på samma sätt som för tjugotrettio år sedan? Det händer inte mig!

En komplex satir

Den ironiska satiriska tonen anslås redan i förtexterna där alla namn är skrivna som olika cigarettmärken. ”I’m a fellow with a heart of gold. With a way of a gentleman I’ve been told”, lyder den lättsamma sångtexten som sammanfattar Nick Naylor’s person och inställning till tobak. ”I’ve been smoking all my life, and I ain’t dead yet.”

Det är framför allt den cyniska jargongen kring ett allvarligt ämne, den galghumoristiska approachen, som ger filmen dess driv och nerv. Politisk satir brukar ofta inta ett underdogperspektiv där man häcklar makten och överheten och där man starkt tar parti för den svagares sida. I *Thank you for smoking* har regissören valt att göra frågan mer komplex. Man har valt att inte svartmåla utan i stället överdriva och förstärka Nicks kvalitéer. Genom att göra honom uppriktig och sympatisk in absurdum finns här inga givna good guys eller bad guys. Röklobbyismens motståndare framställs som minst lika beräknande och krassa som de värsta tobaksivrarna. Det är ni som vill se den här pojken död, menar Nick angående ”cancerpojken”. Industrin vill ju inget hellre än att deras kunder skall överleva. Finisterre hade, ser vi senare i filmen, föredragit en mer halvdöd representant för rökningens faror.

Thank you for smoking är också fylld av formmässiga influenser från den politiska dokumentära filmgenren och filmare som Michael Moore och Morgan Spurlock. Fakta och fiktion i en underhållande förpackning har blivit ett populärt sätt att nå en bredare och yngre publik med ibland tunga ämnen som vapenhandel, globalisering och terrorism.

- Fundera över hur filmen arbetar med satir. Är det ett effektivt vapen när det gäller att övertyga? Kunde filmen ha varit ännu argare? Vinner eller förlorar den på att framställa bägge sidor som lika goda kålsupare? Diskutera filmens form. Hur man arbetat med animerade inslag, frysande av bilder och ironiskt kommenterande ”voice over” för att förstärka och spetsa till budskapet.

Produktionsuppgifter

USA 2006

Producent: David J. Bloomfield

Manus: Jason Reitman efter en bok av Christopher Buckley

Regi: Jason Reitman

Foto: James Withaker

Klippning: Dana E. Glauberman

Musik: Rolfe Kent

I rollerna

Nick Naylor – Aaron Eckhart

Joey Naylor – Cameron Bright

Senator Finisterre – William H. Macey

The Captain – Robert Duvall

Polly Bailey – Maria Bello

Bobby Jay Bliss – David Koechner

Tekniska uppgifter

Speltid: 92 min

Format: Cinemascope

Ljudsystem: Dolby SR/SRD

Censur: Barntillåten

Svensk premiär: 25 augusti 2006

Distribution

Scanbox Entertainment, Östgötagatan 48, 116 64 Stockholm Tel. 08-545 787 80, fax 08-545 787 89 www.scanbox.com

